

М-р Неда Чаловска Димовска
М-р Татјана Стоименовска
Скопје, 2025

До родова еднаквост преку

локални политики за

поддршка на грижа за децата

**Friedrich
Ebert**
Stiftung

Импресум

**До родова еднаквост преку локални политики
за поддршка на грижа за децата**

Издава

ФОНДАЦИЈА „ФРИДРИХ ЕБЕРТ“ – СКОПЈЕ

Одговорно лице

Петер Хуррелбринк, Фондација Фридрих Еберт

Авторки

М-р Неда Чаловска Димовска

М-р Татјана Стоименовска

Уредник

М-р Неда Чаловска Димовска

Лектор

Инда Савиќ Костова

Графички уредник

Стефан Стојковски, КОНТУРА

Печати

КОНТУРА

Ул. „Митрополит Теодосиј Гологанов“ 132

1000 Скопје, Р. С. Македонија

Тираж

50

Текстовите се примаат на адреса:

Фондација „Фридрих Еберт“

бул. „8 Септември“ 2/2-5

1000 Скопје (ТЦЦ Гранд Плаза)

Тел. + 389 2 3093-181/-182

Е-пошта: nita.starova@fes-skopje.org

The views expressed in this publication are not necessarily those of the Friedrich-Ebert-Stiftung e.V. (FES). Commercial use of the media published by the FES is not permitted without the written consent of the FES. FES publications may not be used for election campaign purposes.

Декември 2025

© Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.

ISBN 978-608-270-017-5

Further publications of the Friedrich-Ebert-Stiftung can be found here:

➤ www.fes.de/publikationen

Место на издавање: Скопје, 2025.

М-р Неда Чаловска Димовска
М-р Татјана Стоименовска

До родова еднаквост преку локални политики за поддршка на грижа за децата

Скопје, 2025

Содржина

Листа на кратенки	4
1. Вовед:	5
2. Методолошка рамка:	7
3. Правна и институционална анализа	8
3.1 Закон за заштита на децата (ЗЗД)	8
3.2 Закон за локалната самоуправа	9
3.3 Закон за еднаквите можности на жените и мажите	9
4. Државни градинки во Република Северна Македонија	10
4.1 Опфат на деца до шестгодишна возраст според општина	10
4.2 Висина на месечен надоместок во градинките	15
4.3 Мерки за ослободување од плаќање на месечен надоместок	17
4.4. Финансиски субвенции за грижа на дете	18
5. Еднократна парична помош за новороденче	19
6. Мерки за економско јакнење на жените во општините	21
7. Практики од земјите во Западен Балкан и Европската Унија	23
7.1 Словенија	23
7.2 Германија	23
7.4 Црна Гора	24
8. Препораки	26
Анекс 1: Преглед на капацитетите на градинките	28
Анекс 2: Разлика на запишани деца со број на вработени	29
Анекс 3: Број на деца на листи за чекање за упис во градинка	30
Анекс 4: Еднократна парична помош за новородени деца по општина	31

Листа на кратенки

- ЕК** - Европска комисија
- ЗЗД** - Закон за заштита на децата
- МСПДМ** - Министерство за социјална политика, демографија и млади
- ЕУ** - Европска Унија
- ДЗС** - Државен завод за статистика
- ДЗР** - Државен завод за ревизија

1. Вовед:

Според најновите статистики од Државниот завод за статистика за 2025 година,¹ жените во земјата претставуваат значително мнозинство од економски неактивното население, односно 44,2 % од жените кои се способни за работа не се ниту вработени ниту бараат работа. Повеќе од половината од овие жени не бараат вработување заради семејни обврски и/или обврски за грижа. Од друга страна, само околу 4 % од економски неактивните мажи не бараат работа заради истата причина.

Според анкетите на работна сила,² повеќе од една половина од економски неактивните жени припаѓаат на категоријата домаќинки. За споредба, 0 % од економски неактивните мажи се домаќини. Натомшната поделба на класификацијата на улогата на домаќинки кај неактивните жени укажува дека големо мнозинство – околу три четвртини – се навистина домаќинки, во вистинска смисла на зборот, т.е. ги вршат домашните работи. Втората најважна улога е таа на негувателките: 12,2 % од домаќинките изјавиле дека се грижат за децата, додека 1,2 % за возрасните на кои им е потребна.³

Недостатокот од детски градинки коишто би се грижеле за децата под 6 години, директно влијае врз неактивноста на жените на пазарот на трудот и нивното економско јакнење. Според последните податоци на Државниот завод за статистика,⁴ во 2023 година во државните градинки биле згрижени вкупно 36.291 дете. Во Извештајот за напредокот на земјата на ЕК за 2024 година е наведено дека овој капацитет опфаќа 34,5 % од децата на возраст од 0 до 6 години и 45,5 % од децата на возраст од 3 до 6 години.⁵ Тоа е далеку под целната стапка на ЕУ од 95 % за деца во предучилишно образование, а уште подалеку од ревидираната препорака на Советот на ЕУ до државите да обезбедат згрижување на најмалку 96 % од децата на возраст од 3 до 6 години, до 2030 година, а согласно поставените цели во Европската образовна област.⁶ Според официјалните статистики, во 2023 година, 60,2 % од сите деца во ЕУ од раѓање до возраста на започнување на задолжителното основно образование, посетувале градинка, од кои 94,6% од децата на возраст од 3 години до возраста за задолжително образование, посетувале градинка.⁷

Од друга страна, пак, минимална е поддршката што новите родители ја добиваат на национално и локално ниво, како од финансиски, така и од социјален аспект. Износот на еднократната парична помош на национално ниво за прво родено дете изнесува 5.000 денари. За второ родено дете, еднократната помош изнесува 20.000 денари. Износот на оваа еднократна помош се усогласува со порастот на трошоците за живот за претходната година, објавени од Државниот завод за статистика во јануари за тековната година.

Некои општини во земјата обезбедуваат еднократна финансиска помош, но таа се разликува од општина на, до општина. Сепак, овие мерки не се прилагодени на финансиските потреби на семејствата според нивната економско-социјална состојба, а новите родители често не се информирани за постоењето на овие мерки на локално ниво.

¹ Државен завод за статистика, активно население, второ тримесечје 2025 година, достапно на следниот линк: [Активно население, второ тримесечје 2025 година](#).

² Државен завод за статистика – Анкета на работната сила, 2023 година.

³ *Зад завесајта: Културните норми, родовите стереотипи и ставовите за работата ја обликуваат неактивноста на жените на пазарот на трудот во Северна Македонија*, авторка: Благоица Петрески Финанце тхинк – Институт за економски истражувања и политика, Скопје, достапно на следниот линк: [Policy-Study-Nr.-52-MK-1.pdf](#)

⁴ Статистички годишник на Република Северна Македонија 2024, достапен на следниот линк: [SG2024-web.pdf](#)

⁵ Прогрес извештајот на ЕК за Република Северна Македонија за 2024 година е достапен на следниот линк: [5f0c9185-ce46-46fc-bf44-82318ab47e88_en](#)

⁶ Поставените седум цели на Советот на ЕУ во Европската образовна област се достапни на следниот линк: [Policy context - Education and training - Eurostat](#)

⁷ Еуростат – Статистики за предучилишно образование во ЕУ

Понатаму, постојат многу малку позитивни примери на локално ниво за посеопфатна поддршка на родителите, која би вклучувала и едукација и психолошка поддршка, особено за мајките. Исто така, не постојат специфични мерки на локално ниво коишто би ги поддржале самохраните родители и предизвиците со коишто се соочуваат, особено ако се земе предвид дека најголемиот дел од нив се жени и тие се соочуваат со највисок процент на семејна сиромаштија – 49,8 %.

Оттука, потребни се дискусии засновани врз докази за тоа како политиките и мерките на локално

ниво можат да ги поддржат родителите, со што би се придонело кон економското зајакнување на жените и намалување на семејната сиромаштија. Препораките дадени во оваа анализа треба да послужат како насока за започнување на активности за застапување од страна на организации за женски права и самите родители, со цел да се побараат конкретни мерки од идните општински власти за: поголема поддршка на родителите, грижата за децата и економското зајакнување на жените.

2. Методолошка рамка:

Главните прашања коишто ќе бидат одговорени во оваа анализа се следните:

- Кои се моменталните капацитети за згрижување на деца на предучилишна возраст?
- Какви мерки вклучуваат општините за поддршка на новите родители?
- Какви мерки вклучуваат општините за семејствата коишто се во социјален ризик (семејства коишто се соочуваат со сиромаштија и самохрани родители)?
- Какви мерки вклучуваат општините за поддршка на невработени жени и нивно вклучување на пазарот на трудот?
- Кои се добрите практики од државите во ЕУ и во регионот коишто може да се следат и во нашиот контекст, а во однос на поддршка за грижа на децата и подобрување на социјалната сигурност на родителите, особено жените?
- Кои конкретни мерки може да ги преземат општините за подобрување на поддршката за грижа на децата и семејствата, врз основа на добиените податоци?

Податоците коишто беа употребени при подготовката на овој документ вклучуваат примарни и секундарни податоци, добиени на повеќе начини, и тоа:

- Деск истражување коешто вклучи:
 - Анализа на закони и подзаконски акти со кои се уредува заштитата на децата и нивното вклучување во предучилишното образование, различните додатоци и надоместоци за издржување на деца во Република Северна Македонија, како и уредувањето на локалната самоуправа и рамномерниот регионален развој и обврските на институциите за обезбедување еднакви можности на жените и мажите на локално ниво;
 - Анализа на програми и акциски планови за еднакви можности и социјална заштита на општините;
 - Достапни анализи и истражувања во делот на достапност на градинки на локално ниво и достапни мерки за поддршка на родители и различни типови на семејства;
 - Достапни демографски податоци од Државниот завод за статистика и Државниот завод за ревизија на Република Северна Македонија и Евростат.
- Барања за информации од јавен карактер
 - Барањата за информации од јавен карактер беа основниот начин за прибирање на примарни податоци од општините. Овие барања беа испратени до 80 општини и Градот Скопје, како посебна организациона единица, а одговори беа добиени од 70 општини. Податоците добиени од страна на општините се детално прикажани во анализата.

3. Правна и институционална анализа

За потребите на овој документ беше направена анализа на повеќе закони и подзаконски акти кои се однесуваат на обврските за раната грижа и образование за децата и воспоставување на услуги и мерки за поддршка на децата и родителите, вклучително и во делот на вработувањето, со фокус на обврските на општините.

3.1 Закон за заштита на децата (ЗЗД)⁸

Системот за заштита на децата се уредува преку ЗЗД, а во делот на предучилишната возраст се реализира преку јавни и приватни установи – детски градинки и центри за ран детски развој. Заштитата на децата е организирана дејност заснована врз правата на децата, како и врз правата и обврските на родителите за планирање на семејството и врз обврските на државата и единиците на локалната самоуправа за водење хумана популациона политика. Оттука, со законот се презема обврската на државата за згрижување на децата, за да можат родителите да бидат ослободени од обврските за грижа и нега, а особено мајките (бидејќи неплатениот труд за грижа за децата во најголем дел е на товар на мајките) и да можат активно да се вклучат на пазарот на трудот.

Истовремено, заштитата на децата се остварува со обезбедување услови и квалитетна грижа и нега што одговара на нивните интереси и што го поттикнува нивниот: физички, ментален, емоционален, морален и социјален развој. Во пракса ова значи дека згрижувањето на децата во градинка треба да обезбеди квалитетна грижа која позитивно ќе влијае врз развојот на децата, со спроведување на соодветна програма и со доволен број на вработени лица. Во однос на обврската за обезбедувањето на заштитата на детето и неговите права утврдени со овој закон, споменати се: родителите, семејството, старателите на детето и згрижувачкото семејство, но и сите државни институции и институции на единиците на локалната самоуправа. Згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст може да го вршат правни и физички лица на територијата на Република Северна Македонија чија основна дејност е вршење работи поврзани со згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст. Тоа генерално се: детски градинки, кои можат да бидат државни и приватни, центри за ран детски развој и агенции за давање услуги за чување и нега на деца од предучилишна возраст. Детска градинка може да обезбедува престој и исхрана и за деца над шест години, односно од поаѓање во основно училиште, до десетгодишна возраст. Детската градинка може да биде основана како јавна детска градинка и детска градинка во приватна сопственост. Јавна детска градинка се основа од страна на советот на општината, Советот на општината во градот Скопје и Владата, со одлука за основање на јавна детска градинка, по претходно обезбедено мислење од министерството, односно на предлог на министерството за јавна детска градинка основана од Владата. Јавната детска градинка се основа како јавна установа. Јавната детска градинка има статут со кој се пропишува: нејзината организација, начин на работа, управување и раководење. Средствата за основање и работа на установата ги обезбедува основачот. Детската градинка запишува и прима деца врз основа на пријави преку целата година.

Во однос на правата од детска заштита, ЗЗД предвидува повеќе права за заштита на децата, и тоа: детски додаток, посебен додаток, еднократна парична помош за новороденче, родителски додаток за дете, додаток за образование и партиципација. Во однос на еднократна парична помош за новороденче, истата се обезбедува на семејство за прво и второ новородено дете.

⁸ „Службен весник на Република Македонија“, бр. 23/13, 12/14, 44/14, 144/14, 10/15, 25/15, 150/15, 192/15, 27/16, 163/17, 21/18, 198/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 104/19, 146/19, 275/19 и 311/20)

Работата во детската градинка се организира во зависност од возраста на децата во хомогени групи, и тоа: до 12 месеци – од шест, до осум деца; над 12, до 18 месеци – од осум, до десет деца; над 18 месеци, до две години – од десет, до 12 деца; над две, до три години – од 12, до 15 деца; над три, до четири години – од 15, до 18 деца; над четири, до пет години – од 18, до 20 деца; и над пет, до шест години – од 20, до 25 деца.

Кога во местото на живеење нема јавна детска градинка, а родителите имаат интерес за вклучување во детска градинка на одреден број деца, законот дозволува формирање на група од градинка од најблиската општина или, пак, склучување на концесија или јавно-приватно партнерство со приватни установи кои обезбедуваат згрижување на деца од предучилишна возраст.

Во однос на работното време на градинката, истото се утврдува од страна на општината, општината во градот Скопје и градот Скопје, кога таа е основана од општината, а за јавна установа за деца основана од Владата, Министерот на МСПДМ. Работното време, како и бројот и типот на вработени во градинките понатаму подетално се уредуваат врз основа на **Правилникот за стандардите и нормативите за вршење на дејноста на установите за деца.**⁹ Важно е да се спомене дека овој Правилник предвидува воведување и на втора смена како работно време на градинките, кога ќе се утврдат такви потреби.

Важно е да се спомене дека Законот за заштита на децата, во член 84, предвидува можност физички лица да можат да вршат одредени работи од дејноста згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст како професионална дејност, кои, меѓу другите услови, мораат да имаат активна лиценца за негувател.

3.2 Закон за локалната самоуправа¹⁰

Според Законот за локалната самоуправа, општините се надлежни за социјалната заштита и заштита на децата – детски градинки и домови за стари (сопственост, финансирање, инвестиции и одржување), остварување на социјална грижа за лицата со попреченост, децата од еднородителски семејства, децата на улица, како и остварување на право и воспитување на децата од предучилишна возраст. Ова значи дека општините имаат надлежност да формираат градинки, да градат и да ги одржуваат. Во делот на економското јакнење, општината има надлежност да ја води локалната економска политика, да дава поддршка на развојот на малите и средните претпријатија и на претприемништвото на локално ниво.

3.3 Закон за еднаквите можности на жените и мажите¹¹

Со овој Закон се уредува: воспоставувањето на еднаквите можности и еднаквиот третман на жените и мажите, основните и посебните мерки за воспоставување на еднакви можности на жените и мажите, правата и обврските на одговорните субјекти за обезбедување на еднакви можности на жените и мажите, постапката за утврдување нееднаков третман на жените и мажите.

Единиците на локалната самоуправа за постигнување на целите на овој Закон, во рамките на своите надлежности се должни: да го почитуваат принципот на еднакви можности и да ги промовираат и унапредуваат еднаквите можности на жените и мажите преку преземање на основни и посебни мерки и да изработуваат годишен план во кој ќе ги утврдат основните и посебните мерки. Исто така, должни се: во рамките на своите стратешки планови и буџети да го вклучат принципот на еднакви можности на жените и мажите, да ги следат ефектите и влијанието на нивните програми врз жените и мажите и да известуваат во рамките на своите годишни извештаи. Врз основа на ваквите обврски, општините подготвуваат стратегии за родова еднаквост и акциски планови за спроведување на стратешките цели. Дополнително, општините треба да вклучуваат активности и мерки за родова еднаквост и во останатите стратешки документи и програми кои ги носат, вклучително и во делот на: социјална заштита, здравство и образование.

⁹ Правилникот за стандардите и нормативите за вршење на дејноста на установите за деца („Службен весник на РМ“, бр. 28/14; бр. 40/14.....и „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 110/22), достапен на следниот линк: https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/pravilnicidetska/standardi_gradinki.pdf

¹⁰ „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 5/2002 и бр. 202/2024

¹¹ „Службен весник на Република Македонија“, бр. 6/2012 и бр. 166/2014

4. Државни градинки во Република Северна Македонија

4.1 Опфат на деца до шестгодишна возраст според општина

Официјалните податоци покажуваат дека државата има ограничен опфат на деца до шестгодишна возраст, со вкупно згрижени 36.291 дете, односно 34,5 % од децата на возраст од 0, до 6 години и 45,5 % од децата на возраст од 3, до 6 години. Ова значи дека 75.874 деца во државата остануваат невклучени во предучилишното образование во државата¹². Ова е генерално резултат на нерамномерниот развој во државата и несоодветното планирање, заради што има општини во кои сè уште не постојат градинки, како и општини кои се соочуваат со пренатрупаност и недоволни капацитети за да ги задоволат потребите на семејствата за вклучување на децата во градинките. Особено е критичен фактот што во 12 рурални општини во државата нема јавна установа за згрижување и воспитание на деца формирана од страна на општината – детска градинка, што остава **над 7.000 деца од руралните средини исклучени од предучилишното образование. Тоа се општините: Дебрца, Долнени, Градско, Желино, Зелениково, Маврово и Ростуше, Могила, Пласница, Ранковце, Студеничани и Центар Жупа.**¹³

Општини во кои нема градинки формиран од страна на општината:

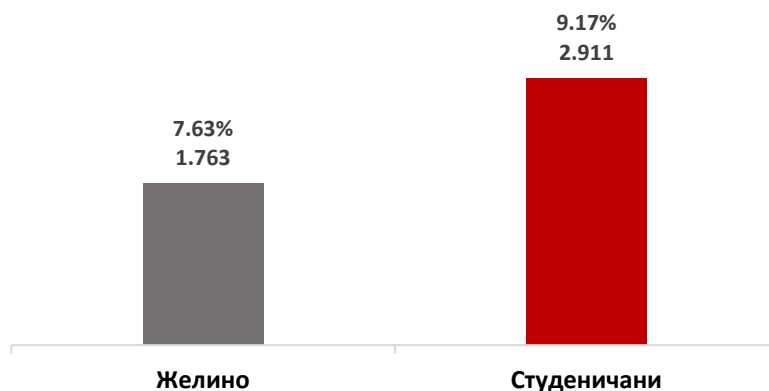
Табела 1

Општина	Тип на општина	Број на жители	Број на деца од 0, до 6 години
Дебрца	Рурална	3.582	190
Долнени	Рурална	3.165	191
Градско	Рурална	13.128	1.002
Желино	Рурална	19.226	1.763
Зелениково	рурална	3.389	317
Маврово и Ростуше	рурална	5.007	241
Могила	рурална	5.211	262
Пласница	рурална	4.217	222
Ранковце	рурална	3.419	225
Старо Негоричане	рурална	3.391	195
Студеничани	рурална	22.621	2.911
Центар Жупа	рурална	3,714	252
Вкупно		90.070	7.771

¹² Конечен извештај за извршена ревизија на успешност: „Јавни инвестиции за обезбедување капацитети и услови за детска заштита во детските градинки“ – Државен завод за ревизија, 2025 година, достапен на следниот линк: [66_Javni_investicii_za_obezbeduvanje_kapaciteti_uslovi_zastita_detski_gradinki_2024.pdf](#)

¹³ Овие податоци се добиени со вклучување на податоците добиени од општините преку барањата за информации од јавен карактер и податоците од извештајот на Државниот завод за ревизија.

Општини со најголем број на деца од 0, до 6 години во кои не постојат услови за згрижување и нивен процентуален учинок во вкупното население на општината

Особено е критично отсуството на градинка во општината Желино, доколку се земе предвид дека оваа општина има најмного самохрани мајки во целата држава, односно 9,64 %, што директно влијае на нивната неактивност на пазарот на трудот.¹⁴

Во општина Могила во 2024 година е започната градба на градинка, но сè уште не е завршена. Дополнително, според податоците од Извештајот на Државниот завод за ревизија, во општината Теарце е изградена градинка со капацитет од 150/180 места, но истата сè уште не е пуштена во употреба.¹⁵ Очигледно е дека најкритична општина е Студеничани, каде 2.911 деца се оставени без можност за вклучување во предучилишно образование.

Важно е да се спомене дека во одредени рурални општини каде нема општинска градинка, мал дел од децата се згрижуваат во клонови на градинки од поголемите општини, а преку договори за меѓуопштинска соработка. На пример, во општините Чашка и Градско, згрижувањето на деца во предучилишното образование е со многу ограничен капацитет и се врши преку отворени објекти (клонови) на градинката „Димче Мирчев“ од Велес. Капацитетите за згрижување во општина Чашка се за 36 деца, а престојуваат 35 деца, што значи дека капацитетот е скоро исполнет.¹⁶ Од друга страна, во општината Градско, капацитетот за згрижување е 50 деца, а престојуваат 21 дете.¹⁷ На територијата на општина Маврово и Ростуше има една клон градинка во с. Скудриње, која е дел од детската градинка „Брешиа“ во Дебар. Градинката е со капацитет од 20 деца, од 4 и 5-годишна возраст, а згрижени се вкупно 13 деца, односно 5 деца на 4-годишна и 8 деца на 5-годишна возраст. На територијата на општина Ранковце функционира една клон градинка, која е дел од детската градинка „Детелинка“ од Крива Паланка. Во овој објект се згрижени 29 деца од општина Ранковце. На територијата на општината Старо Нагоричане има една клон градинка во с. Младо Нагоричане, која е дел од градинката „Ангел Шајче“ од Куманово. Градинката е со капацитет од 25 деца, кој е целосно пополнет.

Нерамномерниот развој и постојаните миграции, особено кон главниот град Скопје, доведуваат до отсуство на капацитети за вклучување на децата во предучилишна возраст и онаму каде веќе постојат градинки. Ова го покажува и вклученоста на децата во градинките според региони во државата, односно најголема вклученост има на децата во Вардарскиот регион со 47,4 %, додека најниска има во Полошкиот регион со 14,1 %.¹⁸

14 Статистички атлас – Попис 2021 година, достапно на следниот линк: [Statistichki-atlas-mk-al-web.pdf](#)

15 Одговор од општината Теарце на барање за информации од јавен карактер.

16 Извештај на Државниот завод за ревизија.

17 Одговор добиен од страна на општината на барање за информации од јавен карактер.

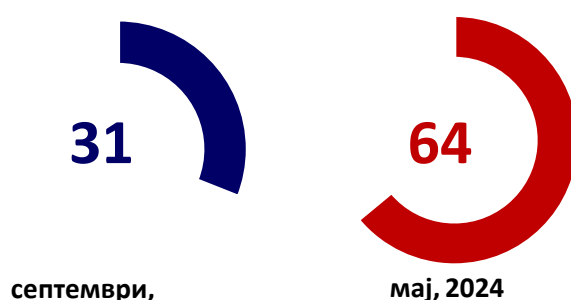
18 Регионите во Република Северна Македонија – 2024 година, Државен завод за статистика, достапно на следниот линк: [Godishnik_Regioni_2024_kor.pdf](#)

Врз основа на ова се создаваат две состојби од кои едната е надминување на расположливиот капацитет на градинките за згрижување на деца, а другата е неможност да се примат во градинката во општината во која живеат, заради што се создаваат големи листи на чекање.

Според податоците од Извештајот на Државниот завод за ревизија, во период од една година, за двојно е зголемен процентот на надминување на расположливите капацитети за згрижување на деца на предучилишна возраст. Тоа потврдува дека напорите за изградба на нови градинки не ги задоволуваат потребите за згрижување на деца на предучилишна возраст. Оттука, треба да се бараат побрзи решенија и мерки за надминување на проблемот. Според податоците на Државниот завод за статистика, бројот на установи во 2024 е зголемен за 0,9 %, додека бројот на деца е зголемен за 0,2 % во однос на 2023 година.¹⁹

Процент на надминување на расположливите капацитети за згрижување на деца на предучилишна возраст

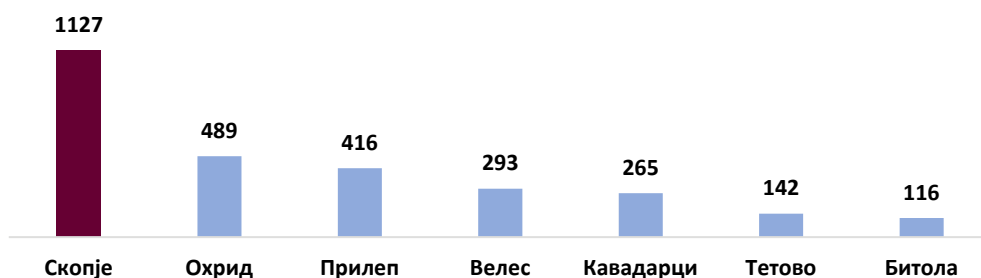
Слика 2

Во однос на состојбата во градовите кои се соочуваат со пренатрупаност во градинките, најкритична е состојбата во градот Скопје, а потоа и во: Охрид, Прилеп, Велес, Кавадарци, Тетово и Битола.

Градови во кои бројот на запишани деца го надминува расположливиот капацитет во 2023 година (Надминување на расположливиот капацитет >100)

Слика 3

Доколку истово прашање се разгледува на општинско ниво, очигледно е дека општините во градот Скопје, односно: Горче Петров, Аеродром, Карпош, Бутел и Чаир се вбројуваат во општини во кои бројот на деца го надминува расположливиот капацитет за згрижување на деца во градинките.

¹⁹ Државен завод за статистика, статистики по области, Установи за воспитување и згрижување на деца, достапно на следниот линк: [Детски градинки – центри за ран детски развој, 2024 година](#)

Проблемот со преоптовареност во градинките директно се рефлектира и врз квалитетот на услугата којашто децата ја добиваат, вклучително и обемот на работа на вработените на работните места воспитувачи и негуватели, кои најчесто се жени.²⁰ **Впрочем, според податоците на Државниот завод за статистика за згрижувачкиот и воспитниот кадар за 2022 и 2023 година, нема вработено ниту еден маж како негувател или воспитувач.** Дополнителен проблем е што најчесто не е ангажиран ни бројот на негувателки согласно пропишаните нормативи во ЗЗД и Правилникот за стандардите и нормативите за вршење на дејноста на установите за деца.

Просечно ангажиран кадар во дейските градинки по групи споредбено со пропишаните нормативи

Табела 2

Вид на група	Пропишана норма	Просечен број на ангажиран кадар по група	Отстапување
< 2 години	2 негувател(к)и со полно работно време, 1 негувател/ка со половина работно време	2 негувател(к)и со полно работно време	1 негувател/ка со половина работно време
2-3 години	1 негувател/ка со полно работно време, 1 негувател/ка со половина работно време 1 воспитувач	1 негувател/ка, 1 воспитувач/ка	1 негувател/ка со пола работно време
3-4 години			
4-5 години			
5-6 години	2 негувател(к)и со полно работно време, 1 негувател/ка со половина работно време, 1 воспитувач/ка	2 негувател(к)и, 1 воспитувач/ки	1 негувател/ка со половина работно време
2-6 години			

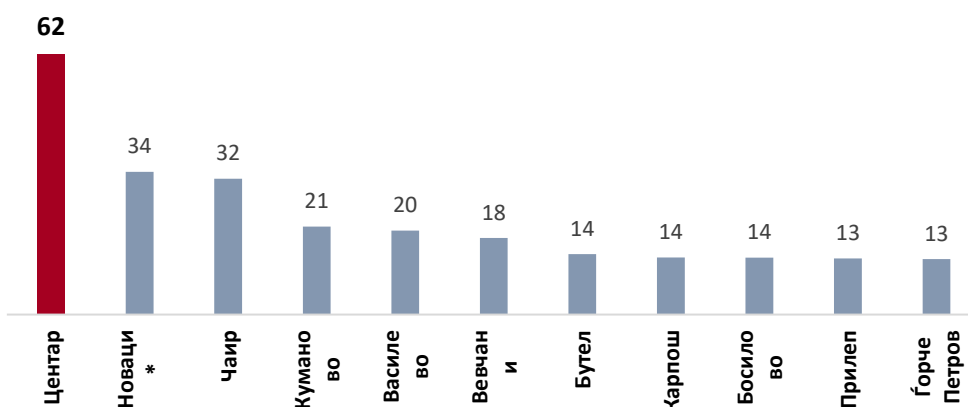
²⁰ Државен завод за статистика – Установи за згрижување и воспитание на деца – детски градинки/ центри за ран детски развој во 2023 година, достапно на следниот линк: [2.1.24.22_mk.pdf](https://www.stat.gov.mk/Files/2.1.24.22_mk.pdf)

Вкупно, во моментов има 3.788 деца запишани повеќе во градинките од нивниот капацитет. Со предвидените проширувања и дополнувања на капацитетите, овој број треба да биде 1.816. Меѓутоа, заради различната концентрација на населеноста, се јавуваат општини во кои постојниот капацитет е надминат, наспроти општини во кои не е исполнет. Така, во моментов има 4.590 деца запишани повеќе во градинките од нивниот капацитет, во општините кои се густо населени. Со предвидените проширувања и дополнувања на капацитетите, овој број ќе биде намален на 3.427 повеќе запишани деца. Во градинките кои се наоѓаат во општини кои се помалку населени, се јавуваат 802 слободни места, а со предвидените проширувања, бројот би пораснал на 1.611 слободно место. Овие податоци повторно покажуваат дека плановите за проширување на капацитетите не одговараат на динамиката на внатрешна миграција и потребите за вклучување на децата во предучилишното образование. Затоа се потребни и други мерки освен изградба на нови градинки, кои може побрзо да одговорат на потребите на населението.

Како општини кои имаат најголем број на деца по вработен се истакнуваат: Центар, Новаци, Чаир, Куманово и Василево. Недоволниот број на вработени во градинките значително може да влијае на квалитетот на услугата, особено кога бројот на деца во групите е над дозволената граница, како во овие општини. Како еден од главните проблеми за нови вработувања е недостатокот на согласности за вработување, како и тешкотиите за стекнување на лиценци за работа на потребниот кадар.

Општини со најголем однос на број на деца на еден/а вработен/а

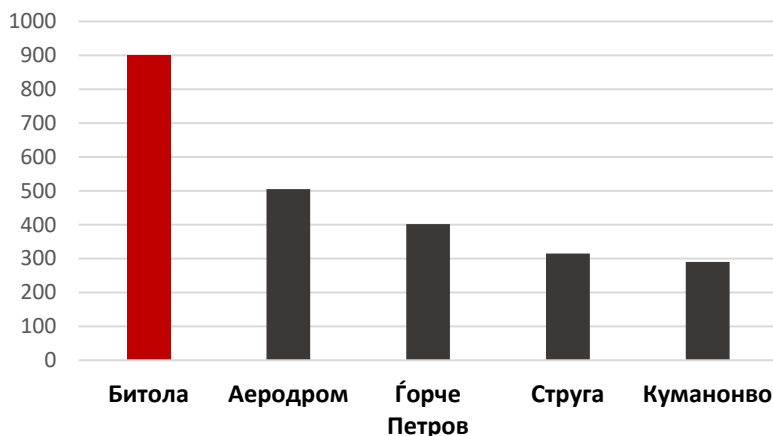
Слика 5

Заради отсуството на кадар, но и просторни капацитети за сместување на децата и отворање на нови групи во постојните градинки, општините се соочуваат со преголеми листи на чекање за прием на нови деца. На пример, во општината Новаци, во која има запишани 34 деца, има само еден вработен.

Топ 5 Општини со преголеми листи со деца на чекање (повеќе од 50 деца) за 2024 година

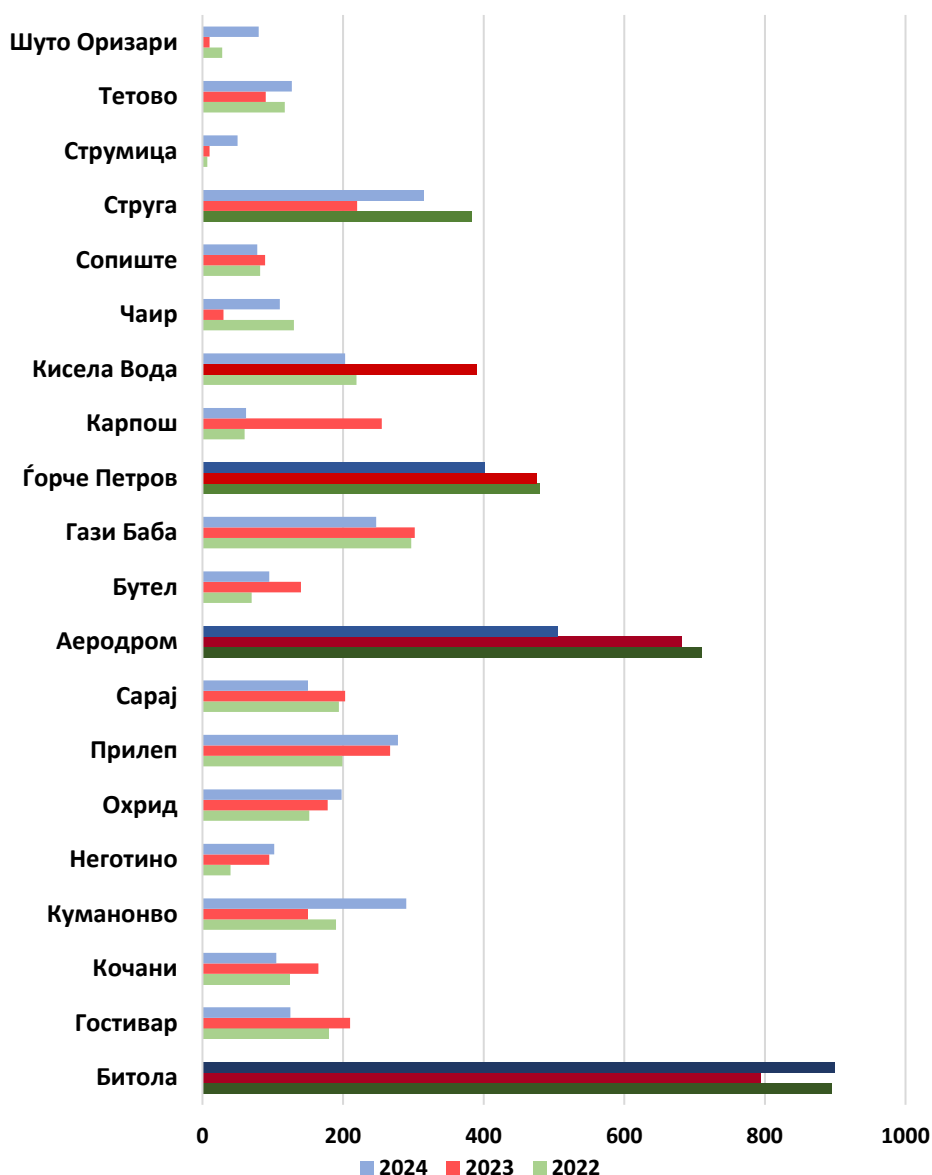
Слика 6

Според достапните податоци за: 2022, 2023 и 2024 година, листите на чекање за прием на нови деца во овој период најмногу се зголемиле во општините: Шуто Оризари, Тетово, Куманово, Прилеп и Битола, додека се намалиле во општините: Аеродром, Ѓорче Петров и Сарај. Гледано од аспект на последните три години (2022, 2023 и 2024) во последната година бројот на деца кои се ставени на листа за чекање за запишување во јавна градинка е намален, односно од 5.152 во 2022 година, пораснал на 5.598 во 2023 година, а во 2024 година бројот паднал на 4.851 дете. Еден индикатор кој може да влијае на ваквата промена во општините Аеродром и Ѓорче Петров, на пример, е отворањето нови градинки.

Број на деца на листи на чекање по општини (повеќе од 50 деца)

Слика 7

4.2 Висина на месечен надоместок во градинките

Според анализираните податоци од 62 општини, кои одговорија на барањето за пристап до информации во кои постојат градинки,²¹ трошоците за партиципација се разликуваат од општина до општина, па така, најнискиот надоместок за градинка е 600 денари, додека највисокиот 2.200 денари.

²¹ На барањето за пристап до информации од јавен карактер одговорија и општините: Пласница, Дебрца, Долнени, Желино, Могила, Старо Нагоричане, Теарце, Центар Жупа, во кои не постојат градинки.

Во најголемиот дел од градинките, односно **во 39 општини**, месечниот надомест за едно дете да посетува градинка е **1.490 денари**, како што е определено со Правилникот за утврдување на цените и услугите што ги дава јавната установа за деца – детска градинка.²² Во 5 општини, трошокот се движи **помеѓу 1.500 денари и 1.900 денари**, така што жителите на Чешиново - Облешево плаќаат 1.600 денари за нивното дете да посетува градинка, додека во Берово и Пехчево родителите плаќаат 1.900 денари за градинка.

Во 10 општини трошокот е помеѓу 2.000 до 2.200 денари, така што највисок износ за градинка се плаќа во општина Струга, кој изнесува 2.200 денари. **Во однос на трошоците**, во четири од општините трошокот е под 1.490 денари. Од нив најниската сума е во Ранковце, од 600 денари. Како позитивен пример се посочуваат следниве четири општини: **Валандово, Градско, Дојран и Лозово, кои целосно го имаат преземено трошокот за партиципација во градинка за сите категории граѓани**, односно сите деца се ослободени од плаќање.

Месечен износ на градинка по сума на надоместок

Табела 3

Општини	Ослободени од надомест	Под 1.490 ден.	1.490 ден.	Помеѓу 1.490 и 1.990 ден.	Помеѓу 2.000 и 2.200 ден.
Општини	Валандово, Градско, Дојран и Лозово	Ранковце, Кривогаштани, Кичево, Маврово и Ростуше	Петровец, Аеродром, Битола, Богданци, Босилово, Брвеница, Бутел, Вевчани, Велес, Винаца, Врапчиште, Гази Баба, Гевгелија, Горче Петров, Делчево, Демир Капија, Зелениково, Зрновци, Илинден, Кисела Вода, Карбинци, Кичево, Конче, Кочани, Крива Паланка, Куманово, Македонски Брод, Новаци, Прилеп, Ресен, Росоман, Свети Николе, Сопиште, Струмица, Тетово, Чучер Сандево, Штип, Шуто Оризари, Македонска Каменица, Јегуновце	Чешиново -Облешево, Боговиње, Кратово, Пехчево, Берово	Арачиново, Василево, Дебар, Демир Хисар, Кавадарци, Крушево, Карпош, Радовиш, Струга, Чаир
Вкупно	4	4	39	5	10

²² Правилникот „За утврдување на цените на услугите што ги дава јавната установа за деца - детска градинка и износот на надоместокот на трошоците за престој во установата за деца, што паѓа на товар на родителите“ („Службен весник на РМ“, бр. 78/2004)

Доколку ваквите податоци се постават преку проценти, произлегува дека во 62,9 % од градинките цената за услугата изнесува 1.490 денари, додека само 6,5 % од градинките ги ослободуваат родителите да плаќаат било каков надоместок за згрижување на децата во градинка. Ваквата мерка на стимулирање е најчесто во општини кои се карактеризираат со ретка населеност.

Графички приказ на распределбата на општините според висината на надоместоците за градинка (во проценти)

Слика 8

4.3 Мерки за ослободување од плаќање на месечен надоместок

Во врска со мерките за ослободување од плаќање на месечен надоместок во 18, од 62 општини во кои постојат градинки, отсутствуваат мерки за ослободување од надоместок. Како позитивен пример, погоре беа посочени четири општини, кои целосно го имаат преземено трошокот за партиципација во градинка за сите категории граѓани.

Како најчеста мерка за ослободување од плаќање на партиципација во градинка, се среќава мерката за **Ослободување од плаќање за самохрани родители/ старатели на деца во градинка** (21 општина имаат воведено таква мерка). Мерката важи и за згрижувачките семејства.

Најчесто ослободени од надомест се следниве категории граѓани:

- Корисници на гарантирана минимална помош или деца од социјално загрозувани семејства;
- Ослободување за деца со попреченост;
- Трето дете од исто семејство е ослободено од плаќање надомест за во градинка;
- Деца Роми, преку проектот за инклузија на Роми во предучилишна установа.

Поретко се среќаваат мерки за ослободување од партиципација, како:

- Деца со ретки болести;
- Петто дете од истото семејство.

Во општината Ѓорче Петров **ослободени од надомест се деца на донатор на органи**, како и **деца од семејство на бранителите** (општините: Ѓорче Петров, Карпош, Карбинци).

Како позитивна пракса во **однос на вклучувањето на децата Роми во предучилишниот процес** е ослободувањето од плаќање надомест за градинка преку проектот: „Проширување на пристапот и вклучување на децата Роми во услугите на ран детски развој и основно образование во Северна Маке-

донија“. Па, така, 14 (четиринаесет) општини²³ одговориле дека децата Роми се ослободени од плаќање на надомест за градинка. Оваа мерка претставува позитивен пример на интерсекциски пристап во вклучувањето, по етничка припадност, но и социјалниот статус како категорија.

Во општина Битола е воведена родово сензитивна мерка, која предвидува ослободување од надомест за **деца (од семејства) жртви на семејно насилство**. Ослободување за деца жртви на семејно насилство е една експлицитна родово сензитивна мерка бидејќи директно го адресира родово базираното насилство. Мерките за самохрани родители, исто така, може да се сметаат како родово сензитивни, бидејќи поголемиот дел од самохраните родители се жени, односно 4,94 % од вкупниот број на семејства се самохрани мајки (жени) наспроти 1,74 % самохрани татковци (мажи).²⁴ Ова значи дека над 26.000 семејства се сама мајка со најмалку едно дете под 25 години, а над 9.000 семејства се сам татко со најмалку едно дете под 25 години. Оттука, ваквата мерка влијае на намалување на родовиот јаз во пристапот до услуги за овие родители, особено доколку се земе предвид дека стапката на сиромаштија на самохраните родители е проценета на 51,8 %.²⁵

При анализа на мерките, може да се заклучи дека тие најчесто таргетираат **социјално ранливи категории** (како, на пример: самохрани родители, семејства во социјален ризик, деца со попреченост). Меѓутоа, **родово сензитивниот пристап изостанува** – експлицитно е наведена само мерката во Битола (жртви на семејно насилство), воедно и мерките за самохрани родители имаат родово димензија, земајќи предвид дека поголемиот број на самохрани родители се мајки (жени).

Препорака е воведувањето системски родово сензитивни мерки во општините, со кои ќе се препознаат специфичните бариери со кои се соочуваат жените при згрижувањето на децата, а со тоа ќе се овозможи и нивно вклучување на пазарот на трудот.

Во однос на прашањето: „**Дали општината обезбедува хигиенски средства (влажни марамчиња, бришачи, итн.) за потребите на градинките?**“ само седум од општините одговориле потврдно, дека обезбедуваат хигиенски средства за градинките. Тоа се општините: Аеродром, Битола, Ѓорче Петров, Кисела Вода, Маврово и Ростуше, Сопиште и Шуто Оризари. Во овие општини родителите не се изложени на дополнителен трошок за своите деца во градинка што произлегува од купување на горенаведените производи. Дополнително, општините: Кавадарци Куманово, Брвеница одговориле дека во блок дотациите издвојуваат дел за хигиенски средства.

Од горенаведеното може да се заклучи дека трошокот за влажни марамчиња, бришачи и слично, паѓа на товар на родителите и дополнително го оптоваруваат нивниот семеен буџет.

4.4. Финансиски субвенции за грижа на дете

Во однос на прашањето дали постојат финансиски субвенции за грижа на дете кога нема место во градинка, **сите општини одговорија негативно**. Значи, доколку во општината во која живеете нема градинка или, пак, нема слободно место, целокупниот план и трошок за грижа околу детето паѓа на товар на родителот.

²³ Општини каде децата Роми се ослободени од плаќање партиципација: Берово, Велес, Веница, Гази Баба, Дебар, Кавадарци, Куманово, Пехчево, Прилеп, Радовиш, Тетово, Штип, Карпош, Кочани.

²⁴ Статистички атлас – Попис 2021 година, достапно на следниот линк: [Statistichki-atlas-mk-al-web.pdf](#)

²⁵ Лаекенски индикатори за сиромаштијата во 2022 година – Државен завод за статистика, 2025 година, достапно на следниот линк: [4.1.25.29_mk.pdf](#)

5. Еднократна парична помош за новороденче

Еднократната парична помош се обезбедува од страна на централната и од страна на локалните власти, без едното остварување на правото да го исклучува другото.

Висината на еднократната парична помош која се остварува според ЗЗД и се обезбедува од страна на МСПДМ за прво новороденче изнесува 5.000 денари, а за второ новороденче изнесува 20.000 денари. Висината на овие износи се усогласува со порастот на трошоците на живот за претходната година објавени од Државниот завод за статистика во јануари за тековната година.

Според анализата на податоците за периодот од 2021 до 2023 година, може да се заклучи дека нема голема свесност за постоењето на оваа мерка, со оглед на тоа што истата е искористена во просек од 41 % од жените кои се породиле со прво и второ дете. Позитивно е што има одредено зголемување од 40,9 % во 2022 година на 43 % во 2023 година, но сè уште ова е ниска стапка на искористеност на ова право.²⁶

Процент на родители кои добиле еднократна парична помош за новороденче

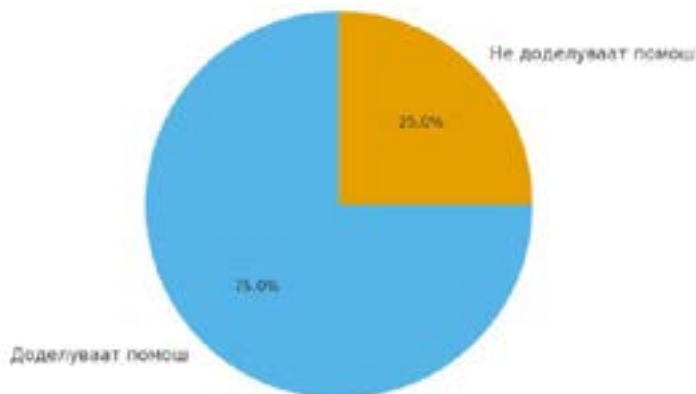
Слика 9

Од вкупниот број на општини кои доставиле одговор на барањето (вкупно 72), **во 18 (осумнаесет) општини не се доделува парична помош за новороденче**, односно во 25 % од општините кои одговориле на барањето. **Тоа се општините:** Петровец, Битола, Боговиње, Босилово, Бутел, Винаца, Дебар, Долнени, Желино, Куманово, Радовиш, Сопиште, Чешиново - Облешево, Чучер Сандево, Штип, Шуто Оризари, Јегуновце и Чаир.

Доделување на парична помош за новороденче во општините

Слика 10

26 Статистички годишник на Република Северна Македонија – 2024 година, достапно на следниот линк: [SG2024-web.pdf](#)

Вредноста на паричната помош се разликува многу од општина, до општина. Па, така, најниска вредност на паричната помош е **2.000 МКД** (општина Брвеница), а највисоката е **30.000 МКД** во општините Старо Нагоричане (за секое новороденче: прво, второ трето родено) и Конче (за трето родено дете).

Понатаму, во осум општини се доделуваат 5.000 МКД парична помош. Тоа се општините: Валандово, Василево, Гази Баба, Зелениково, Зрновци, Илинден, Македонски Брод, Пехчево.

Во следниве 12 (дванаесет) општини: Центар Жупа, Гевгелија, Дебрца, Демир Капија, Кавадарци, Кратово, Крива Паланка, Кривогаштани, Крушево, Новаци, Прилеп, Струмица, паричната помош за новороденче изнесува **6.000 МКД**.

Од скопските општини повисоки износи се забележуваат кај општина Аеродром, со 8.500 денари и општина Кисела Вода, со 12.000 денари. Интегралните податоци од добиените одговори од општините се прикажани во Анекс 4. Сепак, ваквата еднократна помош е минимална поддршка при отсуство на системска поддршка за родителите од страна на општините, како: градинки, семејни центри, мерки за економско јакнење на жените и социјално ранливите семејства.

6. Мерки за економско јакнење на жените во општините

Анализата врз основа на податоците што ги добивме како одговор од општините, а и од стратешките документи на општините (стратегииите за еднакви можности, акциски планови, итн.)²⁷ покажа дека само во 18 општини постојат **мерки за економско јакнење на жените, што е 21 % од вкупниот број општини.**²⁸ Тоа се општините: Кичево, Валандово, Велес, Ѓорче Петров, Центар Жупа, Зелениково, Илинден, Крива Паланка, Кратово, Куманово, Брвеница, Радовиш, Кавадарци, Струмица, Тетово, Чаир, Шуто Оризари, Битола. Во голем број од случаите недостасува алоцирана сума за имплементирање на мерките, или, пак, следење на нивната имплементација. Честопати во стратешките документи е наведено дека активностите за економско јакнење на жените зависат од финансирањето на меѓународни донатори или од соработката со граѓанскиот сектор. Ова упатува на фактот дека недостига долгорочен, системски пристап за економско јакнење на жените. **Во најголем број од случаите, мерките се фокусираат на јакнење на капацитетите на жените за нивна вработливост, преку обуки за стекнување вештини со кои тие би станале поконкурентни и би се вклучиле на пазарот на трудот во областите: маркетинг вештини, креирање бизнис-план, развој на претприемачки вештини.**

Едно од начините за економско јакнење на жените е формирање тела за женско претприемништво. **Во општина Куманово е формирана Комисија за женско претприемништво** која има **интерсекциски пристап** и се фокусира на: жените од рурални средини, самохраните мајки, Ромки или жени од маргинализирани заедници. Комисијата има за цел економско зајакнување на жените, развој и вклучување како претприемачки, преку обуки и други активности, и преку програми за самовработување.

Во Општина Битола има формирано Совет за женско претприемништво. Во Програмата за еднакви можности има предвидено цел за економско јакнење на жените. Има повик за жени претприемачки со предвидени 1.000.000 денари за оваа активност. Дополнително, општината има објавено **повик за изработка на Регистар за жени претприемачки „каде што ќе се најдат информации за сите жени кои имаат сопствен бизнис, а со тоа и можност за креирање мерки и активности за промоција и вмрежување“.**²⁹

Како уште еден позитивен пример може да се издвои иницијативата **на Комисијата за еднакви можности на Општина Кавадарци**, по чија иницијатива, исто така, се формира **Локален совет за женско претприемништво**, во соработка со Националната Платформа за женско претприемништво. Фокусот на овој Совет се жените претприемачки и економското **јакнење на жените од руралните средини**. За жените претприемачки, Комисијата за еднакви можности заедно со Платформата за женско претприемништво има одржано циклус обуки на тема: маркетинг, циркуларна економија, дигитална транзиција, итн. Додека, пак, **за руралните жени Комисијата има организирано Саем на локални производи** каде руралните жени можат да ги: пласираат, промовираат и продаваат своите производи, при што се дава видливост на рачно изработените производи.

Ова придонесува за издигнување на јавната свест за вредноста на локалните производи, како и за официјално признавање на жените земјоделки како претприемачки и нивно економско зајакнување.

²⁷ Табелата со преглед на мерките се наоѓа како Анекс на истражувањето.

²⁸ Градот Скопје на својата страница има објавено дека имаат изготвено Стратегија за родова еднаквост и Акциски план за периодот 2021-2025, каде се споменува како еден од приоритетите зголемување на бројот на жените во бизнисот, но документот не е достапен онлајн. https://skopje.gov.mk/mk/ves-ti/2019/24022021_nova_srategija_rodova_ednakvost/?utm_source=chatgpt.com

²⁹ Повик за изработка на Регистар на жени претприемачки, Општина Битола, август 2025 <https://www.bitola.gov.mk/%D0%B8%D0%B7%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80-%D0%BD%D0%B0-%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%BF%D1%80%D0%B8/>

Од општините кои не одговорија на барањето за пристап до информации од јавен карактер, за следните се најдоа информации во нивните стратешки документи (стратегија за родова еднаквост, акциски планови, и сл.).

Во општина Чашка, економското јакнење на жените се препознава како приоритет и се наоѓа во предвидените цели на Стратегијата за родова еднаквост.³⁰ Општината предвидува: подобрување на пристапот на жените кон политиките за вработување; издигнување на свеста и охрабрување на жените за вклучување во женско претприемништво; анализа на состојби за поддршка на женско претприемништво; програми за развој и поддршка на женско претприемништво; истражување и анализа за информирањето на невработените жени за понудените мерки, итн. Земајќи предвид дека не постојат годишни извештаи за имплементацијата на Стратегијата за родова еднаквост, не постои податок дали, и во кој обем овие цели се оствариле.

Општина Ново Село, во својата Стратегија за еднакви можности од 2023 година, предвидела 18.000 МКД за реализација на три настани за информирање на жените за можностите за вработување.³¹ Повторно, годишни извештаи за имплементацијата на Стратегијата за родова еднаквост не постојат податок дали, и во кој обем овие цели се оствариле.

³⁰ Стратегија за родова еднаквост на Општина Чашка за период 2021-2025 година: https://caska.gov.mk/wp-content/uploads/2021/07/strategija-za-rodova-ednakvost_Caska.pdf

³¹ Стратегија за еднакви можности 2023: <https://www.novoselo.gov.mk/wp-content/uploads/2023/05/noprograma-2023-ednakvi-mozhnosti.pdf>

7. Практики од земјите во Западен Балкан и Европската Унија

7.1 Словенија

Словенија може да се прикаже како една од најдобрите примери во Европа во социјалните области, посебно во областа за грижата за семејството и поддршка на родителите. Тоа вклучува повеќе аспекти коишто се однесуваат на поддршка на семејствата, почнувајќи од: должината на родителското отсуство и за мајките и татковците, висината на финансиската исплата за родителското отсуство, како и дополнителната финансиска и социјална поддршка за родителите.

Во однос на поддршката на локално ниво, постојат и најразлични програми и сервиси за поддршка на семејствата³², со кои се намалуваат социјалните нееднаквости, се зајакнува положбата на ранливите семејства и се зајакнува социјалната инклузија на семејствата. Па, така, постојат: семејни центри, центри за психо-социјална поддршка на адолесценти и деца, како и мултигенерациски центри. Во семејните центри се организираат едукативни и работилници за развивање вештини за позитивно родителство, активности за деца за време на летниот распуст, или, пак, овозможуваат повремена грижа за децата. Центрите за психо-социјална поддршка служат како еден вид советувалишта, каде се спроведуваат: програми за личен развој, меѓусебна комуникација, намалување на стресот и проблеми кои ги таргетираат младите, но и семејствата. Активностите во мултигенерациските центри се насочени кон ранливите семејства, со цел да се подигне квалитетот на живот на овие ранливи групи и да се спречи нивна социјална исклученост или запаѓање во сиромаштија.³³

7.2 Германија

Покрај федералните (државни) мерки кои Германија ги предвидува, како што се: надоместокот за дете без разлика на приходите на семејството, надоместокот за родители и различните можности за флексибилно или пола работно време субвенционирано од државата, општините и сојузните покраини имаат многу важна улога во спроведувањето на поддршката за семејствата, особено во делот на згрижување и воспитување на децата, локалните социјални услуги и финансиската помош.

Општините се одговорни за голем дел од јавните градинки и центри за дневна грижа. Тие често ги субвенционираат трошоците, односно во повеќе покраини и градови веќе е воведена бесплатна или намалена наплата за престој во градинка, особено за последните години пред училиштето или за семејства со пониски приходи. Износот што го плаќаат родителите зависи од: висината на приходите, возраста на детето, бројот на часови дневно и бројот на деца во семејството. Родители кои примаат социјални бенефиции, често се ослободени од плаќање или плаќаат значително намален надомест. Дополнително, воведена е федерална програма што ја спроведуваат локалните општински служби чија цел е да им помогнат на децата од семејствата со ниски приходи – преку покривање на трошоците за: училиштен прибор, оброци, екскурзии, спортски и културни активности. Некои општини нудат и дополнителни локални програми – на пример: субвенции за превоз до училиштето, поддршка за самохрани родители или еднократна помош за школски трошоци.

³² Family support programmes, Government of Slovenia
<https://www.gov.si/en/policies/family-children-and-marriage/family-support-programmes/>

³³ Id.

Во однос на поддршката што ја добиваат родителите на локално ниво, доста важни се и општинските служби за млади, кои имаат клучна улога во помошта и спроведувањето на издршката за децата, што е особено важно за жените жртви на семејно насилство и самохраните мајки. Доколку еден родител не плаќа издршка за децата, државата преку овие локални центри исплаќа привремен надомест, а потоа се обидува да ги наплати тие средства од должникот. Овие центри, исто така, нудат и: советување, посредување и правна помош за родители во вакви ситуации.

7.3 Србија

Иако еднократната финансиска поддршка не е најефикасна мерка за поддршка на семејствата, во отсуство на соодветна системска инфраструктура за долгорочна поддршка, сепак може да биде мерка што ќе биде дел од поголема социјална реформа што ќе обезбеди економија на грижа.

Србија во изминатиот период предвиде две мерки коишто се однесуваат на директна финансиска поддршка на новите родители. Првата се однесува на финансиски субвенции за вклучување на децата во приватни градинки, доколку нема место во државните градинки. Оваа мерка се обезбедува од страна на буџетот на општините коишто плаќаат 80 % од цената за приватната градинка, додека родителите плаќаат максимум 20 %.³⁴

Втората мерка се однесува на зголемување на износите за еднократна парична помош на новите родители. Во јули 2024 година, Србија вовеле значајни промени во својот систем за родителски додаток, како што е дефинирано во Законот за финансиска поддршка на семејства со деца.³⁵ Овие промени се воведени со цел да се подобри поддршката за семејствата со деца, а тоа, воедно, позитивно да влијае на подобрување на демографската слика во земјата. Овој Закон предвидува родителскиот додаток да се доделува на мајките за: прво, второ, трето и четврто дете. Условот е тие да се државјани на Република Србија и да живеат во земјата. Износите на родителскиот додаток покриваат значителен дел од трошоци за новороденче, па така:

- За прво дете се обезбедува еднократна исплата од 380.161,59 динари (приближно 3.300 евра).
- За второ дете вкупно 337.225,46 динари (приближно 2.870 евра) кои се исплаќаат на 24 рати.
- За трето и четврто дете износите се значително поголеми, па така за трето дете изнесува 2.023.352,80 динари (приближно 17.220 евра) и за четврто дете: вкупно 3.035.029,19 динари (приближно 25.830 евра), кои се исплаќаат на 120 еднакви месечни рати.

Земајќи предвид дека минималната плата во Србија изнесува 550 ЕУР³⁶ овие износи се во висина од шест минимални плати за прво дете; 5,3 минимални плати за второ дете. Износите за трето дете се еднакви на 32 минимални плати, додека за четврто дете се околу 50 минимални плати. Бидејќи Србија се соочува со негативен наталитет³⁷, оваа мерка се очекува да ја подобри демографската слика, затоа што Законот не дискриминира и обезбедува поддршка за сите родители. Бидејќи Законот е донесен во 2025 година, останува процената на ефектите од неговата имплементација да се направат по извесен временски период.

7.4 Црна Гора

Црна Гора обезбеди доживотен месечен надоместок во износ од 70 % од просечната нето-плата во Црна Гора за жени кои родиле три или повеќе деца”.³⁸

³⁴ European Social Charter – Serbia, March 2024, 1680aedd1a

³⁵ ZAKON O FINANSIJSKOJ PODRŠCI PORODICI SA DECOM („Sluzbeni glasnik RS“, 11/2024 - odluka US i 79/2024 <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-finansijskoj-podrsci-porodici-sa-decom.html>)

³⁶ Достапно на следниот линк: <https://www.bbc.com/serbian/articles/c62zxjzd6pko/lat>

³⁷ Достапно на следниот линк: <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/5740813/broj-stanovnika-natalitet-srbija.html>

³⁸ Zakon o dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, Broj: 01-1304/2. Podgorica, 30. decembra 2014. God, Skupština Crne Gore <https://www.csrcg.me/images/Dokumenti/Zakoni/Zakon%20o%20dopunama%20Zakona%20o%20socijalnoj%20i%20dječjoj%20zaštiti.pdf>

Со овој Закон, всушност, Црна Гора воведува месечен доживотен надоместок за мајки со најмалку три деца. Законот предвидел две категории:

- Првата, за мајки со 15-25 години работен стаж (€336 месечно, 70 % од просечната нето-плата);
- Втората, за мајки со најмалку 15 години како евидентирани во Заводот за вработување (€192 месечно, 40 % од просечна плата).

Иако навидум се чини дека е мерка која финансиски им овозможува долгорочна поддршка на мајките, сепак Законот е оценет како неуспешен заради економските и социјалните ефекти. Откако се донел, околу 22.000 жени станале кориснички на ова право, а трошоците за државата достигнале речиси 60 милиони евра годишно.³⁹ Овој износ бил повеќе од сите останати социјални програми и поддршки во земјата заедно, и го надминал повеќекратно првично планираниот износ од 15 милиони евра годишно.

Но, најважно е што оваа мерка негативно се одразила и врз вклученоста на жените на пазарот на трудот, па така, 17.000 жени ја напуштиле работата за да ги искористат овие мерки. Уставниот суд го оценил Законот како дискриминаторски⁴⁰ и го укинал – освен за случаите за жените кои веќе дале отказ од активно вработување, со цел да ги искористат мерките. Земајќи во предвид дека стапката на активност на жените на пазарот на трудот во Црна Гора е ниска, односно изнесува 41,4 % и е пониска од онаа на мажите – 55 %, ⁴¹ произлегува дека ваква мерка го продлабочува проблемот со недоволната вклученост на жените на пазарот на трудот.

³⁹ ESPN Flash Report 2022/60: Montenegro - lifetime benefit reintroduced for mothers with three or more children subject to certain conditions , European Commission September 2022 [https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=26151&langId=en#:~:text=Two%20categories%20of%20mothers%20\(with,years%20and%20who%20received%20a](https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=26151&langId=en#:~:text=Two%20categories%20of%20mothers%20(with,years%20and%20who%20received%20a)

⁴⁰ Id.

⁴¹ Податоци од Светска Банка по земји: <https://genderdata.worldbank.org/en/economies/montenegro>

8. Препораки

Врз основа на анализираните податоци добиени од општините, како и документите кои беа достапни за анализа, произлегуваат следниве препораки кои ќе ја зајакнат положбата на жената на локално ниво, преку нејзино поголемо учество во јавниот и економскиот живот. Препораките се поделени по области. Сите препораки водат кон: подобрена економија за грижа, социјална инклузија, намалување на неплатениот труд на жените, посебно околу грижата за децата, а кои мерки би ја олесниле нејзината вклученост на пазарот на трудот.

1. Подобен пристап до градинки и економија на грижа – што да се направи?

- Позитивно е што дел од општините веќе имаат целосно ослободување за плаќање надоместок за згрижување во градинка. Сепак, ова се општините кои имаат поретка населеност, додека кај општините со погуста населеност трендот е обратен. Ова значи дека кај општините кај кои има поголем број на деца, цената се зголемува и тоа рамномерно за сите. Сепак, зголемувањето на цената не ги погодува сите семејства на ист начин, со оглед на тоа што имаат различни приходи и различен број на деца. Заради ова, висината на надоместокот за градинки треба да се унифицира на национално ниво и треба да почне да се плаќа прогресивно, во зависност на годишниот приход на семејството. Со ова ќе се обезбедат поголеми буџети за градинките и ќе се подобри квалитетот на грижа за децата.
- Во исто време, треба **да се зголеми опфатот на категории граѓани кои се ослободени од плаќање надоместок**, со фокус на ранливите групи граѓани, и да се унифицира на целата територија на државата, па така: семејствата со ниски приходи, самохраните родители, семејствата со две или повеќе деца, жртвите на семејно насилство, семејствата во ризик, и слично, да се ослободени од плаќање во сите општини.
- Општините во кои не постојат градинки, **да се насочат кон изградба и отворање на нови градинки, особено во руралните средини**, со цел да се подобри нерамномерниот регионален развој и поддршката за родителите. Особено е итно да се отворат градинки во општините Желино и Студеничани. Онаму, пак, каде што има недоволно капацитети, да се работи на зголемување на капацитетите, односно да се направат напори за градење на нови објекти.
- Во сите градинки треба да се вработат соодветен број на лица, а согласно правната рамка, со цел да се обезбеди квалитетен и безбеден престој на децата, но и да се намали обемот на работа врз згрижувачкиот и воспитниот кадар, кој во 100 % се жени. Во исто време, да се промовира вклучување и вработување на мажи на овие позиции, со цел менување на свеста за родовите улоги кај децата, но и општеството во целина.
- Преку обезбедување соодветен број на вработени, ќе се овозможат услови за **двосменско работење во градинките онаму каде што има потреба**, што и сега е предвидено како можност во правната рамка, но не се остварува во пракса.
- Во руралните средини да се размислува за **нестандардни начини на згрижување, каде ќе се искористат постоечки (општински) објекти кои би се пренамениле за грижа на помал број на деца. Исто така, да се размислува за згрижување на мали групи во семејни услови, преку вработување на неактивното работоспособно население**. Да се размислува инвентивно и да се зборува со локалната заедница, за заедничко изнаоѓање решение.
- Општините да ја исполнат својата законска обврска за обезбедување хигиенски средства, со што ќе се намали дополнителниот финансиски товар врз родителите кој во моментот се поставува незаконски.

- Да се воведат субвенции за приватни услуги за згрижување деца, доколку нема место во јавната градинка.
- Освен зголемување на капацитетите на градинките, општините треба да целат кон зајакнување на мрежата на поддршка за родителите преку отворање на центри за родители, центри за советување, каде ќе биде обезбедена и психо-социјална поддршка.
- Општините треба да работат и на подобрување на инфраструктурата од аспект на пристапноста и обезбедување на редовен јавен превоз меѓу руралните и урбаните средини.
- Предвидување на мерки за плаќање на неплатениот труд на членови на семејството (на пример, баба и дедо) кои се грижат, или би можеле да се грижат за децата, а по примерот на Хрватска.
- **Мерки за поголема социјална инклузија**
- Општините да работат **активно за намалување на социјалната исклученост преку поттикнување на интер-секторската соработка** помеѓу: општината, центрите за социјална работа и градинките. Активно да се мапираат семејствата во ризик во општината и да им се пружи социјална и финансиска поддршка. Да се разменат искуства со Словенија и да се земат некои од нивните примери како добри практики.
- Неопходно е и редовно ажурирање на податоците за бројот на корисници од различни целни групи и усогласување на податоците меѓу МСПДМ и Државниот завод за статистика. Особено треба да се подобри собирањето на податоци за: социјално обесправените групи, особено деца со попреченост, видот на попреченоста, регион/општина, како и оддалеченост од првите достапни услуги за грижа.

2. Зајакнување на економското учество на жените

- Кога општините предвидуваат активности за економско јакнење на жените во своите стратешки документи, потребно е **да алоцираат конкретен буџет за нивна реализација**. Исто така, воспоставените мерки треба **да се повеќегодишни** со што ќе се обезбеди континуитет на мерките, одржливост и вистински ефект врз економското зајакнување на жените.
- Треба да се воведат **редовно следење и евалуација на имплементацијата на мерките за економско јакнење на жените**, за да се процени дали тие функционираат и го даваат очекуваниот ефект. Како минимум обврска треба да се објавува годишен извештај за имплементацијата на стратегиите за родова еднаквост и акциските планови.
- Формирањето на **локални совети за женско претприемништво е позитивен тренд, па се препорачува да се воспостават вакви совети во сите општини**. Нивниот фокус треба да бидат: рурални жени, самохрани мајки, жени жртви на насилство, жени од маргинализирани заедници, жени кои сакаат да започнат сопствен бизнис и им е потребна поддршка. Овие совети можат да бидат своевидни *hubs - претприемачки инкубатори* кои би нуделе: експертиза, вмрежување или, пак, менторски програми за вклучување на жените на пазарот на трудот и основање сопствени бизниси.
- **Воспоставување локални регистри за жени претприемачки** за нивна промоција и вмрежување. Искуството во процесот на собирање на овие податоци може да се пренесе од Општина Битола, доколку бил успешен.
- Организирањето на **саеми на локални, традиционални производи**, со фокус на **јакнење на руралната жена е за поздравување**. Се препорачува да се организира и како соработка помеѓу неколку општини од ист регион за поголема видливост, па и посетеност. Сепак, тоа што е клучно е овие жени од неформалниот пазар на трудот да преминат во формалниот, со што ќе се обезбеди долгорочна социјална сигурност. Оттука, освен промоција на производите, мерките треба да вклучат и формално регистрирање на овие жени како производителки.
- Општините да воспостават **партнерства со приватниот сектор и невладини организации за развивање на програми за економско јакнење на жените**, со цел да ја искористат нивната експертиза.
- Да се предвидат мерки за поддршка на жените и мажите како физички лица да згрижуваат и да се грижат за децата, особено во руралните средини, преку финансиска поддршка за регистрација и за добивање лиценци за негувател.

Анекс 1: Преглед на капацитетите на градинките

Општина	Проектиран капацитет	Запишани деца	Проширување на капацитетите	Систематизирани работни места	Пополнети работни места
Берово	380	256	60	43	34
Битола	1520	1578		164	143
Богданци	240	242		18	20
Боговиње	122	126		16	12
Босилово	95	95		10	7
Бутел	960	1094		94	76
Валандово	410	325	60	37	36
Василево	90	80		8	4
Вевчани	80	73		8	4
Велес	1057	1184	75	118	107
Гевгелија	760	700	155		
Делчево	335	340		37	34
Демир Хисар	155	100		12	10
Ѓорче Петров	942	1402	135	104	106
Зрновци	60	34		6	6
Јегуновце	90	65	50	10	6
Кавадарци	897	1151	375	122	135
Карбинци	50	0		12	7
Карпош	1915	2233	100	186	164
Кисела Вода	1868	2216	108	204	199
Кривогаштани	85	32		8	8
Крушево	168	94		14	10
Куманово	1550	1762		184	84
Лозово	32	45			12
Македонски Брод	125	115		15	11
Новаци	50	34		1	1
Ново Село	100	80		10	10
Охрид	672	1098		106	105
Пехчево	132	113		22	20
Прилеп	755	1310		131	98
Пробиштип	484	394	74	61	52
Ранковце	0	0			
Сарај	174	174			
Свети Николе	372	362		52	47
Струга	310	616		40	56
Струмица	1043	1234	300	183	134
Теарце	0	0	180		
Центар	2350	2977		56	48
Центар Жупа	0	0			
Чаир	1530	2070	300	97	64
Чашка	36	35		6	7
Чешиново –Облешево	120	130		13	13
Штип	1310	1243		191	138

Анекс 2: Разлика на запишани деца со број на вработени

Општина	Разлика капацитет / запишани деца	Подобрување со проширување	Деца по вработен
Берово	124	184	7.53
Битола	-58	-58	11.03
Богданци	-2	-2	12.10
Боговиње	-4	-4	10.50
Босилово	0	0	13.57
Бутел	-134	-134	14.39
Валандово	85	145	9.03
Василево	10	10	20.00
Вевчани	7	7	18.25
Велес	-127	-52	11.07
Гевгелија	60	215	
Делчево	-5	-5	10.00
Демир Хисар	55	55	10.00
Ѓорче Петров	-460	-325	13.23
Зрновци	26	26	5.67
Јегуновце	25	75	10.83
Кавадарци	-254	121	8.53
Карбинци	50	50	0.00
Карпош	-318	-218	13.62
Кисела Вода	-348	-240	11.14
Кривогаштани	53	53	4.00
Крушево	74	74	9.40
Куманово	-212	-212	20.98
Лозово	-13	-13	3.75
Македонски Брод	10	10	10.45
Новаци	16	16	34.00
Ново Село	20	20	8.00
Охрид	-426	-426	10.46
Пехчево	19	19	5.65
Прилеп	-555	-555	13.37
Пробиштип	90	164	7.58
Ранковце	0	0	
Сарај	0	0	
Свети Николе	10	10	7.70
Струга	-306	-306	11.00
Струмица	-191	109	9.21
Теарце		180	
Центар	-627	-627	62.02
Центар Жупа			
Чаир	-540	-240	32.34
Чашка	1	1	5.00
Чешиново –Облешево	-10	-10	10.00
Штип	67	67	9.01

Анекс 3: Број на деца на листи за чекање за упис во градинка

Општина	Година		
	2022	2023	2024
Битола	893	798	902
Боговиње		58	4
Босилово			20
Брвеница	38	27	47
Валандово			13
Василево		4	6
Велес	65	80	22
Виница	28	2	
Гевгелија	28	38	13
Гостивар	183	213	135
Дебар		1	
Делчево	70	79	38
Демир Хисар			37
Дојран	9		
Илинден	40	107	12
Кавадарци	61	125	28
Карбинци	8	9	7
Кичево	47		42
Кочани	136	164	104
Кривогаштани		7	
Куманово	184	143	277
Липково			26
Лозово			1
Неготино	40	95	103
Ново Село	8		
Охрид	154	177	195

Општина	Година		
	2022	2023	2024
Петровец	48	50	45
Прилеп	201	253	263
Радовиш	68	78	40
Ресен	35	44	18
Росоман	15	25	30
Сарај	193	206	148
Свети Николе	43	51	6
Аеродром	710	672	510
Бутел	67	142	93
Гази Баба	296	306	246
Ѓорче Петров	375	373	305
Карпош	64	253	65
Кисела Вода	219	386	206
Центар	46	98	1
Чаир	131	41	108
Сопиште	83	89	78
Струга	370	225	322
Струмица	6	15	57
Тетово	123	83	130
Чашка	11	15	7
Чешиново Облешево	16	22	28
Чучер Сандево	3	26	6
Штип		5	30
Шуто Оризари	37	13	77
Вкупно	5.152	5.598	4.851

Анекс 4: Еднократна парична помош за новородени деца по општина

Бр.	Општина	Парична помош за дете	Првородено	Второ	Трето
1.	Пласница	Да	20.000	Не	Не
2.	Петровец	Не	Не	Не	Не
3.	Аеродром	Да	8.000	8.000	8.000
4.	Арачиново	Нема доставено одговор на прашање 1, 2 и 3			
5.	Берово	Да	7.000	7.000	7.000
6.	Битола	Не	Не	Не	Не
7.	Богданци	Да	5.000	5.000	5.000
8.	Боговиње	Не	Не	Не	Не
9.	Босилово	Не	Не	Не	Не
10.	Брвеница	Да	2.000	2.000	2.000
11.	Бутел	Не	Не	Не	Не
12.	Валандово	Да	5.000	5.000	5.000
13.	Василево	Да	5.000	Не	Не
14.	Вевчани	Да	3.000	3.000	3.000
15.	Велес	Да	3.000	3.000	3.000
16.	Виница	Не	Не	Не	Не
17.	Врапчиште	Не	Не	Не	Не
18.	Гази Баба	Да	5.000	5.000	5.000
19.	Гевгелија	Да	6.000	12.000	12.000
20.	Ѓорче Петров	Да	7.000	7.000	7.000
21.	Градско	Да	10.000	10.000	10.000
22.	Дебар	Не	Не	Не	Не
23.	Дебрца	Да	6.000	6.000	6.000
24.	Делчево	Нема одговор на тоа прашање			

Бр.	Општина	Парична помош за дете	Првородено	Второ	Трето
25.	Демир Капија	Да	6.000	6.000	6.000
26.	Демир Хисар	Да	9.500	10.000	10.500
27.	Дојран	Да	10.000	10.000	10.000
28.	Долнени	Не	Не	Не	Не
29.	Желино	Не	Не	Не	Не
30.	Зелениково	Да	5.000	5.000	5.000
31.	Зрновци	Да	5.000	5.000	5.000
32.	Илинден	Да	5.000	5.000	5.000
33.	Кавадарци	Да	6.000	6.000	6.000
34.	Карпош	Да	8.000 – условени од приходите на родителите да не надминуваат 60.000 МКД вкупно	8.000 условени од приходите на родителите да не надминува 60.000 МКД вкупно	8.000 условени од приходите на родителите да не надминуваат 60.000 МКД вкупно
35.	Кисела Вода	Да	12.000	12.000	12.000
36.	Кичево	Не	Не	Не	Не
37.	Конче	Да	10.000	20.000	30.000
38.	Кочани	Да	Нема износ конкретен – Да, Општина Кочани обезбедува еднократна парична помош во висина најмногу до една минимална плата во РМ;	Не	Не, но во рамки на Програмата за социјална детска и здравствена заштита постои мерка пакет за новородено за социјално загрозени семејства, истиот подразбира помош во пакети за новородено во текот на една година до 3.500 денари на секое тромесечје, пакети во годината или во финансии 14.000 годишно;
39.	Кратово	Да	6.000	6.000	6.000
40.	Крива Паланка	Да	6.000	Не	Не
41.	Кривогаштани	Да	6.000	Не	Не
42.	Крушево	Да	6.000	Не	Не
43.	Куманово	Не	Не	Не	Не
44.	Лозово	Да	10.000	10.000	10.000

Бр.	Општина	Парична помош за дете	Првородено	Второ	Трето
45.	Маврово и Ростуше	Да	9.000	Не	Не
46.	Македонски Брод	Да	5.000	Не	Не
47.	Могила	Да	8.000	Не	Не
48.	Новаци	Да	6.000	6.000	6.000
49.	Пехчево	Да	5.000	5.000	5.000
50.	Прилеп	Да	6.000	6.000	6.000
51.	Радовиш	Не	не	Не	Не
52.	Ранковце	Да	9.000	9.000	9.000
53.	Ресен	Да	10.000	Не	Не
54.	Росоман	Да	12.000	12.000	12.000
55.	Свети Николе	Да	20.000	6.000	15.000
56.	Сопиште	Не	Не	Не	Не
57.	Старо Нагоричане	Да	30.000	30.000	30.000
58.	Струга	Да	3.000	3.000	3.000
59.	Струмица	Да	6.000	6.000	6.000
60.	Теарце	Не	Не	Не	Не
61.	Тетово	Нема доставено информација во барањето			
62.	Центар Жупа	Да	6.000	6.000	6.000
63.	Чешиново - Облешево	Не	Не	Не	Не
64.	Чучер Сандево	Не	Не	Не	Не
65.	Штип	Не	Не	Не	Не
66.	Шуто Оризари	Не	Не	Не	Не
67.	Македонска Каменица	Да	10.000	Не	Не
68.	Јегуновце	Не	Не	Не	Не
69.	Чаир	Не	Не	Не	Не
70.	Пробиштип	Да	8.000	8.000	8.000
71.	Карбинци	Да	10.000	Не	Не
72.	Ново Село	Да	8.000	Не	Не

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

364.2-053.2:373.2]:352(497.7)(047.31)

352.077:[364.2:336-055.52-053.2(497.7)(047.31)

352.077:[364-787.4-055.52-055.2(497.7)(047.31)

ЧАЛОВСКА Димовска, Неда

Споделена грижа – До родова еднаквост преку родово одговорни локални политики за поддршка на грижата за деца / Неда Чаловска Димовска, Татјана Стоименовска. - Скопје : Фондација "Фридрих Еберт", 2025. - 33 стр. : илустр. ; 25 см

Фусноти кон текстот. - Содржи и: Анекс

ISBN 978-608-270-017-5

1. Стоименовска, Татјана [автор]

а) Социјална заштита -- Деца -- Предучилишно образование -- Локална самоуправа -- Македонија -- Истражувања б) Локални политики -- Поддршка на родители -- Грижа за деца -- Македонија -- Истражувања

COBISS.MK-ID 67718405

